

שמעתא עמיקתא

גליון רל"ז / פר' וירא / ה'תשע"ו
קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

האם מותר ללוות יולדת לבית החולים בשבת

א. נסיעה עם יולדת בשבת. ב. כשאין צורך כיכ בעוד מלווה. ג. איסור ריבוי בשיעורים מה"ת או מדרבנן. ד. ריבוי בשיעורים במלאכה שאין לה שיעור. ה. ריבוי בשיעורים בנסיעה במכונית. ו. חשש מראית העין וזילותא דשבת. ז. ריבוי בשיעורים ע"י עכו"ם.

א. נסיעה עם יולדת בשבת

איתא **בשבת** (כפ"ק): יולדת שהיתה צריכה לנר תבירתה מדלקת לה את הנר. והקשו **בגמ'** (שם) דפשיטא דשרי דהרי יש בזה משום הצלת נפשות, ותיצרו דלא צריכה אלא בסומא, מהו דתימא כיון דלא חזיא אסור, קמ"ל איתובי מיתבא דעתה סברה א איכא מידי חזיבא חברתי ועבדה לי, ע"כ. וכן פסקו **הטש"ע** (סי' ש"ט) דעושים מלאכות דאורי' עבור יולדת ע"מ ליישב דעתא. ולפ"ז י"ל דחזיבא ללוות יולדת לביה"ח איש שמוש **"איתובי דעתה"** אפי' כשיש צורך בעשיית מלאכות דאורי'.

וכן פסק **החזו"א** (קובץ אגרות ח"א סי' קמ"א) שיש לזר שיש עמו. וכן נקטו **הקהלות יעקב** (ארחות רבנו ח"א עמ' קס אות רכח), **השבט הלוו** (ח"ג סי' לו של סעי' א, ח"ו סי' לח אות ד) ו**הש"ש כ** (פ"ליו אות ח ויא ופ"מ אות פג). וע"כ אפילו אם היולדת כבר נסעה לבית החולים מותר לבעלה לנסוע לשם. וכן פסק **הגר"ק שליט"א** (חו"ט שני ח"ד עמ' רמג).

ואפילו אומרת שאינה צריכה נראה דאעפ"כ יש לנסוע עמה, כיון שהרבה פעמים צריכים להחליט דבר שיש בו משום פקו"נ וצריך שיקול הדעת של הבעל או א' מקרוביה. וכעין זה מציינו **להגרש"א זצ"ל** (ארחות שבת פ"כ הגה' לד) לענין ללוות חולה שיב"ס שהיה מורה שצריך להתלוות ולנסוע איתו כיוון שיכול לזרז הרופאים שלא יתעכבו. וכן מצאתי שפסק **הגר"ק שליט"א** (שם) דליווי היולדת או החולה לבית החולים, אינו רק מדין יתובי דעתא, אלא מדין פיקוח נפש, שמה צטרכו לעשות או להחליט דבר שצריך את עזרת הבעל. [ואולם **באור לציון** (ח"ב פ"ליו אות כ) כתב שכל שאינה מבקשת, אין להתלוות אליה בחינם. וכן נראה דעת **הקצות השולחן** (סי' קמ"ט ס"ק א) ו**האג"מ** (ארוח ח"א סי' קלב). וע"י עוד **בתשובות והנהגות** (ח"ב סי' קעז). ובמקום דאיכא משום איסור יחוד בלא"ה יש ללוותה להצילה מהאיסור חמור זה. וכן פסקו **הגריש"א זצ"ל** (ששי"כ פ"ליו אות ח) ו**השבט הלוו** (ח"ג סי' לו ד"ה ס"א). וע"י בזה **בש"כ** (פ"ליו הגה' כ) **במשנה הלכות** (ח"ג סי' מה) ו**בצי"א** (ח"ח סי' טו פ"ט ד"ה הספר מדג). וע"י עוד בגליון קצ"א לענין גדר איסור יחוד בנסיעה במכונית, ואכמ"ל.]

ב. אין צורך כ"כ בעוד מלווה - איסור ריבוי בשיעורים

אלא דיש לדון במקום שעוד אחד מקרובי היולדת רוצה ללוותה, האם מותר לו להצטרף לאותה נסיעה אשר בה נוסעת היולדת, דלמא יש לאסור בכה"ג משום מרבה בשיעורים מאחר דכל משקל נוסף גורם השמכונית נסיעה יותר דלק ע"י הלחיפה על הדוושעה.

והנה שנינו **במנחות** (סד. - סד. ט): בעי רבא חולה שאמדהו לשתי גרוגרות ויש שתי גרוגרות בשני עוקצין ושלש בעוקץ אחד הי מינייהו מייתינגן, שתים מייתינגן דחזו ליה, או דלמא שלש מייתינגן דקא ממעטא קצירה. ופשטו שם דשלש מייתינגן. וכן פסק **הרמב"ם** (פ"ב ה"ו - ח). וכתב **הרי"ן** (ביצה ט: ד"ה ומהא) דעד כאן לא איבעיא לן אלא בכהאי גוונא דבשתים בשני עוקצין איכא ריבוי בקצירה, אבל משמע דפשיטא לן דשתים בעוקץ אחד ושלש בעוקץ אחד שתים מייתינגן שלש לא מייתינגן דלרבווי בשיעורא אסור. וכ"כ **הרשב"א** (חולין טו: ד"ה המגבל בשבת) ו**הרא"ש בתשובה** (כלל כו). וכת' **בהגהות מרדכי** (פרק מפנין סי' סטג) דאם הדבר בהול אין מקדקין כל כך. וכן פסקו **הטש"ע** (סי' שכח סעי' טו).

וע"י **באנ"ח** (ארוח סי' קנו אות ה) שיצא לחדש דהא דמבואר דחולה שאמדהו לשתי גרוגרות ויש שתיים בעוקץ אחד ושלש בעוקץ אחד כורתין העוקץ שיש בו השתים ולא שיש בו השלש, היינו משום שהגרוגרת הולשות אינה לצורך החולה, וע"כ לא נתבאר בפוסקים דאם יש שנים בעוקץ אחד ושנים בשני עוקצין אסור לכרות השנים בשני עוקצין, בדאמת מותר בזה כיון שהכל לצורך, אף שמרבה בבצירה, וע"י היטב בשו"ע סי' שכ"ח סעי' ט"ז ותראה שכן הוא, עכ"ל.

ובשו"ת ארץ צבי (ח"ב סי' כ) כתב דאין להקשות על דברי האב"ז ממה דאיתא במנחות ובשו"ע שם דאפילו ג' בעוקץ א' ובי' בעוקץ צריך לכרות הג' בעוקץ א' ולא השניים בבי' עוקצין דממעט בבצירה עדיף (אע"פ שאמדו את החולה לשתי גרוגרות), כי שם לא מבואר דאיכא איסור לכרות השניים אלא כוונת הש"ס דאף הג' שרי וליכא בכה"ג איסור ריבוי בשיעורים כיון דסוף סוף ממעט בבצירה. וזהו כוונת האב"ז במה שציון לדברי השו"ע בסי' שכ"ח דכתב שם "אמדהו לשתי גרוגרות ולא מצאו אלא ב' גרוגרות בבי' עוקץ אחד, כורתין העוקץ שיש בו ג', ואם הי' ב' בעוקץ אחד וגי בעוקץ א', לא יכרתו ולא העוקץ שיש בו שנים". והנה בסיפא בבי' עוקץ א' וגי בעוקץ א', כתב ולא יכרתו אלא העוקץ שיש בו שנים, ואלו ברישא בבי' גרוגרות בבי' עוקצין וגי בעוקץ א' לא כתב כלל בלשון איסור לא יכרות אלא העוקץ שיש בו ג', רק בלשון רשות, כורתים העוקץ שיש בו ג', ש"מ דברישא היתירא קמ"ל ולא איסורא. (ועיי"ש שכתב דאע"פ שברמב"ם מבואר דאיסור נמי איכא בכריתת שתי הגרוגרות מ"מ תוסי' חולקים על הרמב"ם).

ג. איסור ריבוי בשיעורים מה"ת או מדרבנן

ונחלקו הראשונים אם איסור זה הוא מה"ת או מדרבנן. דעת **הרשב"א** (חולין טו. וביצה יז. ד"ה אף על) שאינו אלא מדרבנן ומה שמציינו **בש"ס ביצה** (יז). דביו"ט ליכא משום איסור ריבוי בשיעורים, היינו משום דהתיי חז"ל הקילו. אולם **הרי"ן** (ביצה ח: רבי"ח ד"ה ומהא משמע) כתב דודא רבוי עוקצים בשבת אסור מדאורי'. (וימה שמציינו דרבוי בשיעורא ביו"ט שרי, שאני שבת דדחוייה היא אצל חולה ולא הותרה ולפיכך כל שהעקץ מלאכה אסור אף תוספתו כמוהו ומיתסר מדאורי', אבל ביו"ט כיון שאוכל נפש הותר לגמרי גם הריבוי שרי). ועיי"ש שתמה ע"ד הרשב"א דא"כ מאי קא מיבעי לן התם במנחות, פשיטא דגי מייתינגן דרבוי בשיעורא לא מיתסר אלא מדרבנן ורובי בבצירה אסורה מדאורי', דהא אלו אמדהו לגרוגרת א' ומייתינגן ג' בעוקץ א' לא עבר אדאורי' כלל, ואלו הביאו שנים בבי' עוקצין לוקה וחייב חטאת, ע"כ.

והנה **הרי"ן** אזיל לפי הסוברים דשבת דחוייה מפני פקו"נ. אמנם לדעת הרבה פוסקים שבת הותרה במקום פקו"נ (ע"י השיטות בזה בגליון קפ"ב). ולדבריהם י"ל דריבוי בשיעורים במקום פקו"נ אינו אסור מה"ת (כדעת הרשב"א). וכ"כ **המהרש"ם** (ח"א סי' לו). וע"י **בב"י** בס"י של"א (ד"ה וכן מ"ש) ובסימן ש"י"ח שהביא דברי הרשב"א. ו**המ"ב** (סי' ש"ח ס"ק יג) פסק כהרי"ן. ומ"מ יעויין **בספרו מחנה ישראל** (פ"מ"א אות ב בהגה) שבשעת הדחק יש לסמוך על הרשב"א. ועיי"ש שכתב ששבת אסורא דרבנן במקום שיסודא יש מקום לסמוך שאין איסור ריבוי בשיעורים (ושם מייירי לענין הוצאה). וכן דעת **הגרש"א זצ"ל** (אבני ישיב ח"ג סי' מה). [וע"י **בחת"ס** (ח"ו סי' צט ד"ה ובה) ו**בשפת אמת** (מנחות סד). מש"כ ליישב קושיית הרי"ן].

וכתב **המנ"ח** (מצוה לב מוסד השבת אות לט ס"ק ב) שאף להרי"ן אין ע"ז חיוב סקילה. ו**החת"ס** (ביצה ש"ק ד"ה ממלאה) ביאר דיש בזה רק משום "חצי שיעור" וע"כ הוא עדיף מריבוי בצירות. אולם מהרי"ן הנ"ל משמע קצת שיש בזה חיוב חטאת (ע"י לשונו לעיל), וכן משמע **מהאור שמח** (שבת רפ"ח). ו**הרב פעלים** (ח"א סי' כא ד"ה ועד יש לדחות) הוכיח מהמ"א שאין בזה אלא איסור בעלמא, עיי"ש.

ד. ריבוי בשיעורים במלאכה שאין לה שיעור

ועיין **במנ"ח** (שם) שיצא לחדש דלכו"ע אם אמדהו לחולה שצריך בשר ויהיה לו די אם נשחוט לו עוף או בהמה קטנה, בודאי אסור לשחוט לו בהמה גדולה דהוי ריבוי בשיעורא (להרי"ן מה"ת ולהרשב"א מדרבנן).

אלא דלכאורה צ"ע דיש לחלק כמ"ש **האור שמח** (שבת פ"י"ח ה"א) דבקצירה דבעי שיעור באוכלין, א"כ המלאכה אינה תלויה בעוקץ כי אם באוכל הנקצר מחיבורו ע"י תלישת העוקץ, א"כ כי מפיש בשיעורא חייב, אבל נטילת נשמה דחויבו בכל שהוא דעל עוף חייבים גם אם לית ביה כוית, דהחויב הוא על הנשמה שהוא נוטל ולא על השיעור שמת על ידי הנטילה, לא שייך לחלק בין עוף קטן לשור הבר, דכולהו חדא נטילת נשמה, ע"כ. וע"י **באמרי בינה** (דניי שבת סי' ז דף כ"ב ע"ב).

מיהו **הרב פעלים** (ח"א סי' כא ד"ה ואח"כ) דחה צד זה, דמה לנו בגרוגרות אם הם נפרדים, הלא הוא אינו תולש אלא רק העוקץ שהוא עצם אחד, ודמי זה ממש לשחיטת בהמה או עוף דהוא שוחט הסימנים בלבד ובה מתקן כל איברים של הבהמה. ועיי"ש שמסקן כדברי המנ"ח א"כ יש עיכוב בדבר. וכן פסק **הכה"ח** (סי' שכח אות פג) שאם יכול לשחוט קטן, שוחט קטן ולא גדול. וכן פסקו **בערוה"ש** (סי' שי"ח אות טז).

האם כהן רשאי להשתמש בכהן

איתא בירושלמי (ברכות פ"ח ה"ה) אבא בר בר חנא ורב חנא הווין יתבין אכלין והוה רבי זעירא קאים ומשמש קומיהון, עלה וטעין תרויהון בתדא ידיה, א"ל אבא בר בר חנא מה ידך חוריתא קטעין, וכנס עליוי אבוי, אמר ליה לא מיסתך דאת רביע והוא קאים משמש, ועוד הדוא כהן ואמר שמואל המשתמש בכהונה מעל, את מיקל ליה, גויהה דהוא רבע ואת קאים ומשמש תחתוי. מנין המשתמש בכהונה מעל, רבי אחא בשם שמואל אמר ואמרה להן אתם קודש לה' והכלים קודש (עורא ח' כ"ח) מה כלים המשתמש בהן מעל אף המשתמש בכהנים מעל.

ופ"י הפני משה דר' זעירא נכנס כשהוא טעון יין ושמן בידו אחת, וא"ל אבא בר בר חנא מה זה האם ידך האחרת קטועה שלא לקחת זה בימינך וזה בשמאלך. וכנס עליו אבוי בר חנא על שאמר לו כן, וא"ל לא דייך שאתה יושב והוא עומד ומשמש לפניך, ועוד שהוא כהן כדאמרין בפרק דלעיל ה"ג ר"ז קם מקרי כהן במקום לוי. וכו' ואסור להשתמש בכהן כדשמואל, ועודך מבוזה לו. גזור אני עליך שהוא ישב ואחזה תעמוד ותשמש תחתוי.

וכתב המרדכי (הגהות גיטין סי' תס"א) - מעשה כהן שיצק מים ע"י ר"ת, והקשה לו תלמידו הא שנינו בירושלמי המשתמש בכהונה מעל, והשיב לו אין בהם קדושה בזמן הזה, דק"ל בגדיהם עליהם קדושה עליהם ואי לא לא. והקשה א"כ כל מיני קדושה לא נעביד להו, ושתיק ר"ת. והשיב ה"ר פטר דנהי בהם קדושה יכול למחול, כדאמרין בפ"ק דקידושין אין כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום, והשתא בלא הן טעמי תקשי וצ"ע מצי משתעביד ביה, אלא ודאי מצי מחיל, והלכך אצטרף לתעמלא לבעל מום דא"כ היה נרצע.

וכדברי ה"ר פטר בספר הרמ"א (סי' קכ"ח סמ"ה) וז"ל - אסור להשתמש בכהן אפי' בזמן הזה דהוי כמורעל בהקדש אם לא מחל על כך.

[וע"י בט"ז (סי' קכ"ח ס"ק ל"ט) דהאי דינא דאין משתמשין בכהן הוא מדינא ד"דוקשותהו". וע"י במג"א (סי' ר"א ס"ד) דכתב גבי דינא ד"דוקשותהו" - וכתב בטור יו"ד סי' כ"ח בהגה דאם עלה ישראל ראשון אין מחייבין אותו עשרה זחובין, דקראי אסמכתא הוא, וכ"כ התוס' בחולין דף פ"ז (פי' א"ר ד"ה וחיובו). וצ"ע דבגושן דף ט: אמרין בהדיא דאורייתא היא, וגם הרמב"ם מנאו במנין המצוות [עשין] סי' ל"ב, ועיין פ"ד מהל' כלי המקדש, וע"י בחו"מ סי' שפ"ב. וכ"כ הרשב"ש סי' צ"ד בשם סמ"ג (עשין קצ"א) שפישות דאורייתא היא. וכ"כ בחשבות מהר"ם מרוטנבורג סי' ק"ז. ובירושלמי פ"ה דגיטין (ה"ט) מייית פלוגתא דאמוראי בזה. וע"י במהר"ק שורש ט' (פנ"ד ר).]

ויש לעיין האם גם כהן מוזהר מלהשתמש בכהן אחר. והנה במג"א (סי' קכ"ח ס"ק ע"ה) כתב להוכיח דכהן מצי למחול על כהונתו, מהא דמציינו בגמ' פרק הזרוע (חולין קל"ג) שרבא היה לו עבד כהן, וגם ריש פרק ב' דבב"ק דף כ' איתא שרמי בר חמא היה משתמש ברב חסדא שהיה כהן.

והיד אהרן (סי' קכ"ח) כתב לדחות ראיתו מההיא דרבא, דרבא נמי היה כהן וכמ"ש רש"י ז"ל (שם ד"ה זכ"ל). ומשמע דהמג"א ס"ל דאף כהן אסור להשתמש בכהן, ולא כדי היד אהרן דס"ל להיתר.

וכדברי היד אהרן כתב הבאר היטב (סי' קכ"ח ס"ק פ"א) דמהא ליכא ראיה, דרבא נמי כהן היה וי"ל דכהן רשאי להשתמש בכהן אחר. ועיין דלבריו בס"ק ח'. ושם כתב דהאגון מהר"ן דוד אופנהיים מאריך בספרו נשאל דוד כה"מ סי' צ"ח א' שרי לכהן לשמש בכהן.

(אלא דמדברי ה"ר אהרן נראה דס"ל כדבר פשוט דכהן מצי להשתמש בכהן אחר. אולם הבאר היטב כתב כן בדוך דחיה דמהתם ליכא ראיה די"ל דכהן שרי להשתמש בכהן אחר).

אולם המחצית השקל (על דברי המג"א שם) כתב להוכיח לאסור הדבר (כדמשמע במג"א) וז"ל - אבל בלי מחילה אפי' כהן אסור להשתמש בכהן חברו, וכן משמע מראיה שהביא הר"ר פיטר הובא בט"ז (סי' ק"ל) דמחילה מהני עבד כהן אינו נרצע ודנעשה בעל מום, והיכי משכחת דעביד שש שנים, אלא ע"כ משום מחילה, ומאי ראיה

דילמא מירי שרוב כהן. (ובעינין מ"ש המחצית דראיתא ה"ר פטר מהא דעובד שש שנים, עיין ביד אהרן ס"ס קכ"ח, ובשו"י ברכה סי' קכ"ח ס"ק ד').

ואכן בהגהות חכמת שלמה (סי' קכ"ח) מבואר נמי כידי אהרן, שכתב - ע"י בט"ז (סי' ק"ל) ומג"א (סי' ע"ה) וכו', ואני בעיני לא ידעתי מה הוקשה להם ממעשה דר"ת ונמצא שהיה לרבא עבד כהן וממה דאמרין דאין עבד כהן נרצע, והרי יש חילוק בין ת"ח לעם הארץ, דעם הארץ נרצא אסור להשתמש בכהן דהוי מועל בקודש, אבל ת"ח שהוא חשוב יותר מכהן כמו שאמרו חז"ל דארבעה ל"א קריים ת"ח לכהן ע"י הארץ דרך חק ומשפט כהונה (סי' ר"א ס"ד), א"כ מוכח דת"ח קודש, וכן דרשו חז"ל במסכת נדרים (ע"ב) דת"ח נקראים כהנים דכתיב (שמואל ב' ח' י"ח) ובני דוד כהנים היו, ופירוש רש"י שם לפתוח ראשון וכו', א"כ מוכח דת"ח עצמו נקרא כהן, ועל כרחק לא כהן אסר בירושלמי רק לישראל להשתמש בכהן אבל כהן כהן מותר לשמש, וא"כ מוכ"ש בת"ח

אלא שהדברים הם חידוש, וסתימת הפוסקים בסימן שכ"ח סעי' י"ד שלא כתבו דיש להעדיף לשחוט בהמה קטנה, משמע שלא דבריהם. וכן פסקו **הרהר צבי** (א"ח סי' קעו) ו**הגרשו"א זצ"ל** (ש"ש פ"ב סוף הגה צב).

[ולכאורה יש להוכיח דעת האור שמח מהר"ן (יומא ד. ברי"ק) דס"ל דשוחטים עבור חולה שיש נבלה מזומנת, משום דעדיף לעבור על איסור שחיטה פעם א' מאשר שיעבור החולה הרבה איסורים מחמת אכילת כמה כזיתים של איסור נבלה. וכתב המ"א (סי' שכח ס"ק ט) שאף אם החולה צריך פחות מכזית בשר מ"מ שחטינו עבורו כי איכא איסור דאוי אע"פ שאין בו מלקות והוי הרבה לאוין (בכל משהו בפיו שאוכל, פ"מ"ג ס"מ) וחמירי מלאו א' דשבת, ע"כ. ואם נימא דאיכא משום ריבוי בשיעורים והוי החולה יעבור על כמה איסורי אכילה מאשר השוחט ישחוט בהמה שיש בה כמה כזיתות יותר מצורך החולה].

ה. ריבוי בשיעורים בנסיעה במכונית

מעתה י"ל דיש לאסור הוספת נוסעים במכונית משום ריבוי במלאכת הבערה (א"כ יש בזה משום יתובא דעתא). וכן מצינו **להר צבי** (נ"ח סי' רצג) שכתב דאיכא ע"י ריבוי הנוסעים ריבוי במלאכת הבערה, אלא דכל עיקר חיוב זה הוא על הנגה (ולא על הנוסעים), והנוסעים במכונית אסורים מטעם מסייע ליד עוברי עבירה וגם משום נהנה ממלאכת עבירה, ע"כ.

ומאידך **בעל הקהילות יעקב** (ארחות רבנו ח"א ע"מ קסב אות רלב) הסתפק האם יש בכה"ג משום מרבה בשיעורים. ו**הש"ש** (פ"מ הגה קפ"ג) כתב דיש בזה משום ריבוי בשיעורים, אלא שחילק בע"פ מומחים דיש להבדיל לענין זה בין אמבולנס וכל מכונית כבדה, לבין מכונית רגילה, שכן במכונית כבדה אין הימצאותו של נוסע בודד נוסף מביאה לידי הבערה נוספת של בניין, ואף כי תצרוכת הבנוזין גדולה יותר במקצת, הרי אין זה גורם להבערות רבות יותר אלא להבערות גדולות יותר, ולפ"י לדעת האור שמח לעיל לענין ריבוי בשיעורים במלאכה שאין לה שיעור ה"ה הכא לית לן בה, שהרי אין משנים את מהלך המנוע ע"י תוספת משא של אדם א', ולדעת המנ"ח יש להחמיר. וע"פ זה אם יש לו כמה כלי רכב יש להעדיף אפשר לנסוע במקרה של פקו"נ ברכב הקטן ביותר שהנסיעה בו מצריכה מספר הבערות קטן יותר, ע"כ.

אולם **בא"מ** (א"ח ח"א סי' קל"ב) מבואר דלא חיישנן בכה"ג לריבוי בשיעורים כלל, דהרי כתב בני"ד דאם הבית חוליה בעיר או בתוך התחום אינו רואה דיש שום איסור, ע"כ. ואפשר דהיינו טעמא דס"ל דאין לאסור במ"מ, כל שנהנה ממעטק הוא בתוספת הבערות דאין דעתו ע"ז כלל, ואף אם נימא דאיכא איסור דרבנן במתעסק (והארכנו בזה בס"ד בגליון ר"יז) מ"מ אפשר דלא אסרו בריבוי בשיעורים לענין זה. ועוד י"ל דאין זה פס"ר דאפשר דאין בהוספת הנוסע פס"ר של ריבוי. וצ"ע.

שו"מ שכן דעת **הגריש"א זצ"ל** (אשרי האיש פ"ח פ"ז אות ג) דאין איסור מצד תוספת הבערת הדלק בשל תוספת המשקל שמתווסף למכונית, דנראה שזה בטל ואין לאסור בשל כך, ע"כ. [וצ"ע בביאור דברי]. ו**בתשובות והנהגות** (ח"ב סי' קעו) כתב דאין משום איסור ריבוי כי אין רצונו בכך ואדרבה לא נוחא ליה בזה. ודבריו לכאורה צ"ע דהרי כוונתו להסיעו וניחא ליה בזה. ועיי"ש שהרשב"א קצת בזה. וע"י דבריו בח"ה סי' פ"ט (ד"ה ונראה).

ו. חשש מראית העין וזילותא דשבת

מיהו ע"י **בא"מ** (ש"ס) שמצדד שמ"מ יש לאסור הוספת נוסע שלא זקוקים לו משום מראית העין, א"כ תצטער היולדת מזה אף שלא תבא לידי סכנה, ע"כ. ודעת **הגריש"א זצ"ל** (ש"ס) דיש לאסור לנסוע נוסף להצטרף משום זילותא דשבת. ויש נפ"מ בין דבריהם, היכן דלכא משום מראית העין, כגון שנוסעים באמבולנס וכדו', דלפי טעם הגריש"א זצ"ל אין להתיר, משא"כ לדעת הא"מ. [וע"י **בתורת היולדת** (פ"ב הגה ג) בשם **החזו"א** שיען לחולה שהיה צריך לנסוע בשבת שיתעטף בטלית כדי שלא יחשוהו כנוסע חנינם בשבת. וכתבו שם נראה דאם נוסע באמבולנס אין מקום לחשד. ועיי"ש דמ"מ במקום הצלה ממש אין לחוש לזה רק במקום שהנוסע עם החולה אינו נצרך כ"כ לגוף הצלה ראוי לעשות כן]. ולמעשה אין להקל אלא במקום שיש לחוש משום יתובי דעתא או משום צורך גדול, אבל בשאר מקומות יש לאסור משום זילותא דשבת ומשום חשש איסור ריבוי בשיעורים.

ז. ריבוי בשיעורים ע"י עכו"ם

וכל זה כשהנהגה היא ישראל, מיהו אכתי יש לדון מה הדין בכל כה"ג כשהנהגה הוא עכו"ם. איתא **בעירובין** (ס"ח) ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה, אמר להו רבא נשיילא לאימיה אי צריכא נחים ליה נכרי אגב אימיה, ע"כ. ו**פר"ש** (ד"ה נשיילא) דנחים ליה נכרי אגב אימיה, דקיי"ל היה אחר שבעה אפילו אמרה צריכה אני, אין מחללין עליה את השבת, אבל עושין לה על ידי ארמאי, ע"כ. ו**התוס'** בגיטין (ה' ד"ה אע"פ) נקטו כרש"י דמייירי בעושה ע"י עכו"ם, אבל ע"י ישראל אסור להרבות בשביל קטן כדאמר בחולין (ט"ו) המבשל לחולה בשבת אסור לבריא גזירה שמא ירבה בשבילו, אבל ע"י עכו"ם נוחא דשרי להרבות ושמה דוקא לצורך המילה הוא דשרי אבל לצורך דבר אחר אפילו ע"י עובד כוכבים אסור להרבות, ע"כ. מבואר שטו"ס בתירוץ הראשון ס"ל דהותר האמירה לנכרי להרבות בשיעורים, אבל לפי תירוץ השני אין להתיר אלא לענין מילה בלבד.

אולם יעויין **בתוס'** במנחות (ס"ד ד"ה בשתיים) וב"ב (פ' ד"ה אומה) שכתבו באופן פשוט דע"י נכרי מותר להרבות בשיעורים. וכן נקט **הרשב"א** (ביצה ש"ס). וכן נראה דעת **הר"ן** (ביצה ש"ס). ומבואר דאע"פ דס"ל (לר"ן) דריבוי בשיעורים דאוי מ"מ לענין אמירה לנכרי הקילו חכמים. וכן נקט **האור שמח** (ש"ס ע"פ הר"ן).

ובספר **ארחות שבת** (ח"ב מילואים סי' ז) הביאו **מהב"י** (סי' ש"ח) שכתב שבדברי **הר"ן** בע"ז (ט' ד"ה כ) מבואר דס"ל כשיטת טו"ס בגיטין הנ"ל דדוקא לענין מילה התירו ריבוי בשיעורים ע"י נכרי, דהרי הביא בשם הרא"ה שאם נכרי בישל בשבת לצורך חולה מותר הבריא לאוכלו במוצ"ש, ומשמע דבשבת גופא אסור לבריא. וביאר הב"י שם דהיינו טעמא משום גזרה שמא ירבה בשבילו, ומכאן למדנו לדעת הב"י דריבוי בשיעורים ע"י נכרי נמי אסור פרט לצורך מילה. וכן פסק **הרמ"א** (ש"ס סי' ג) דאיכא בכה"ג משום חשש דשמה ירבה בשבילו.

מיהו היה מקום לדחות דשאני מלאכת בישול דחיישנן בה למלאכה דאוי ע"י הוספת חתיכה נוספת אחרי שהונחה הקדרה על האש, דככה"ג איכא איסור תורה ומכא"כ **הרשב"א** (חולין ט"ו). וכן כתבו **בארחות שבת** (ש"ס).

והנה **השו"ע** (סי' רמז ס"ה) כתב ע"פ **המהר"א אבהו** שאם העכו"ם הולך בשבת מעצמו למקום אחר וישראל נותן לו אגרת, אין בזה איסור. והקשה עליו **המ"א** (סי' ח) דהא מ"מ עושה מלאכה בעדו שמוציא האגרת מרשות לרשות, ומעביר ד' אמות ברה"ר. ואע"ג דהאידינא לית לן רה"ר מ"מ אסור, ע"כ. ובספר **הלכה בורה** תמה על המ"א שהרי הגוי בלא"ה נושא עמו הרבה אגרות, ומה לי אגרת אחת ומה לי הרבה אגרות בהוצאה אחת, וזה דמי להא דאיתא בשו"ע סימן שכ"ה בנר לאחד ונר למאה וכן כבבש לירד בו, ע"כ. וכן נקטו **הנהר שלום** (ש"ס), **המאמר מרדכי** (ש"ס) ו**האור שמח** הנ"ל.

אולם **השבות יעקב** (ח"ב סי' מב) כתב על דברי ההלכה ברורה שאין זה כדאי לדחות דברי המ"א, שהרי הנכרי מרבה במשאו, ומוליד גם אגרת של ישראל מרשות לרשות אסור. ומ"מ י"ל שכיון שנותן האגרת לנכרי מערב שבת, והוא הולך מעצמו שם בלא"ה, לא חמיר איסורו כולי האי בשבות דרבנן, ע"כ. ומבואר דדוקא בעדו שמוציא האגרת מרשות הקילו בשבות דרבנן. ו**הרב פעלים** (ח"א סי' כד) כתב דבודאי שגם השו"ע לא התיר אלא דוקא לגבי הוצאה והעברה, שבה י"ל שכיון דבלא"ה הגוי נושא משלו מה לי אחד ומה לי עשרה, אך בעשיית מלאכה בידים כגון שהגוי מבשל או מחמם כ"ע מודו שאסור לישראל לומר לגוי לבשל ולחמם בשבילו, אע"פ שהגוי עושה מלאכת ישראל עם מלאכתו ביחד, כיון דתרי גופי ניתו בעשיית המלאכה הנעשית בשבילם, ואיכא ריבוי בשיעורין בגוף המלאכה, ע"כ. וע"י **במנחת יצחק** (ח"ח סי' לוח"ה סי' לז). ודעת **הגריש"א זצ"ל** (אשרי האיש פ"ח אות ה) להקל במקום צורך.

נמצא דלכמה פוסקים ליכא משום ריבוי בשיעורים כשעכו"ם עושה בעיקר לצורך עצמו או לצורך חולה. אלא דאף למתירים, בני"ד כיון דסוף סוף הישראל נוסע, יש לחוש משום זילותא דשבת, וע"כ אין להקל בדבר אם לא באופנים הנ"ל.

מסקנא דדינא-

א' בשעת לדיה על א' מקרובי היולדת ללוותה לביה"ח (וכן הדין בחושיב"ס) משום ישוב דעתה, או מדין פיקוח נפש שמא יצטרכו להחליט דבר שצריך עזרה או שיקול דעת של אחד מקרוביה. וע"כ אף אם אומרת שאינה צריכה יש לנסוע עמה. ואם אין בידו לנסוע באותו רכב, יסע באופן נפרד אף אם הדבר כרוך במלאכה (ואם אין הזמן בהול יעשה כן ע"י עכו"ם). ב' מלוא נוסף (שאין זקוקים לו לצורך הצלה) אסור לו להצטרף בנסיעה שהיא לצורך היולדת משום זילותא דשבת וי"א שאף משום ריבוי בשיעורים (ע"י הפרטים באות ה'). ויש להחמיר אף כשהנהגה עכו"ם א"כ יש בזה צורך גדול.

מותר לשמש בכהן.

וכ"ה הישועות יעקב (סי' קכ"ח - בתוך דבריו שם) - עוד נראה לי דכהן יכול לשרת חברו כהן, דקדשתו לישראל נאמר. ע"ש.

וע"ע ברמב"ם (פ"ג מהל' עבדים ה"ח) דכתב - ע"ע כהן אינו נרצע מפני שנעשה בעל מום, והרי הוא אומר ושב אל משפחתו לחזקה שהיה בה.

וכתב שם ההג"מ (אות ב') - מכאן ראייה דשירות כהן מותר, ועוד ראייה וכו', מיהו בירושלמי (פ"ח דברכות ה"ה) גרסינן גזרין המשמש בכהונה מעל וכו'. וצ"ע.

והקנה (קידושין כ"א ע"ב ד"ה תנה) כתב על דברי ההג"מ - לכא' היה אפשר לומר דדוקא ישראל אסור לשמש בכהן אבל כהן מותר לשמש בכהן אחר. וכו' א"כ משכחת נמי כהן הנרצע דמכר את עצמו לכהן.

והביא דברי המג"א שהביא ראייה דמחילה מהני מדקאמר פרק הזרוע דף קל"ג דרבא היה לו עבד כהן וכו'. וכתב ע"ז - ולפ"מ ש"ש שם שהיה רבא עצמו כהן, א"כ לפ"מ אין ראייה מזה דישאל מותר לשמש בכהן.

הרי דצדד נמי דכהן מותר להשתמש בכהן אחר (אולם לא כתב כן בהלכה למעשה אלא בדרך ישוב "לכא' היה אפשר לומר").

חזינן דבהרבה אחרונים מבואר להיתרא. אולם מדברי ה"ר פטר וההג"מ והמג"א דלא תי' כן נראה דס"ל לאסור. וכן יש להוכיח לכא' מדברי הסמ"ג (עשין פ"ג) שכתב - ע"ע כהן אינו נרצע מפני שנעשה בעל מום והכונה אומר ושב אל משפחתו למוחזק שבמשפחתו, מכאן יש להוכיח דאע"ג דאמר בירושלמי ברכות (פ"ח ה"ה) המשמש בכהונה מעל מדכתיב (שורא ח' כ"ה) אתם קדש והכלים קדש מ"מ בשכר מותר להשתמש בו. ע"כ. ואי נימא דכהן שרי להשתמש בכהן אולא הוכחת הסמ"ג ד"ל דאצטרף להיכא דרבו כהן.

ולכא' כיון דמדברי הראשונים ה"ר פטר, הסמ"ג וההג"מ מוכח לאיסורא, יש לחוש ולאסור בדבר (וכדעולה נמי מדברי המג"א. ועוד דאף חלק מהאחרונים שהתירו לא כתבו כן לדינא אלא בדרך דחיה).

וע"ע בערוך השולחן (סי' קכ"ח סעיף ע"ב) שכתב - ונ"ל דגם כהן בכהן אסור להשתמש. או אפשר ד"יקדשתו" הוא רק על ישראל, וכל מה שחשבו חז"ל בוקדשתו לפתוח ראשון וכו' לא שייך מכהן לכהן. וצ"ע לדינא.

ובכה"ל (סי' קכ"ח ד"ה אסור להשתמש בכהן) כתב - וכהן בכהן אפשר שמוחר [שישועות יעקב וכו' במגן גיבורים בשם הפלאה] וכו'. ומ"מ בשרויות בזויות בוראי נכון לזהר ע"ש. עכ"ל.

[נכתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר

עניני שבת קדש - תפילת מוסף (ג)

כוונת הקדושה במוסף - "הכון לקראת אלוך עם קדוש, לענות קדושת כתר, גם לפנהגו שאמרים נוסח "נעריצך ונקדישך" וכו', צריך גם כן הכנה בדבר.

וכשמגיע לעיקר הקדושה, ראוי לאדם להיות כחונן לבו בוער בקרבו בגודל התלהבות וחזוה ושמה, עד שמעט שלא קם רוח באיש וכמעט בטל ממציאותו הגשמי מגודל התלהבות והחזוה על העילוי הגדול והעצום וההתפארות וההתרוממות שיש עתה בשעה זו ליוצרו ובוראו יתברך שמו, שכל העולמות מכתרים אותו ויתברך שמו ומעריצים ומקדישים ומשבחים למלך מלכי המלכים הקב"ה בשעה זו שאנו עם קדוש מקדישים אותו ויתברך שמו בעולם זה התחתון.

ואף המלאכים שואלים "איה מקום כבודו" כי להשיג עלייתו והתפארותו הגדולה אינם יכולים, וממש יהיה בכל תיבה ותיבה קולטת בליבו שמחה עצומה יותר ויותר, ודי בזה". (יסוד ושורש העבודה ח. י')

ייחודה של תפילת מוסף בשבת - "התפילה המיוחדת לשבת היא תפילת מוסף, ותפילה זו מיוחדת מאד, ושמה מוכיח, שהוא ענין תוספת של שבת... שלש התפילות הקבועות אע"פ שהן כולן בנוסח המיוחד לשבת, עיקר מהות התפילות אינה מיוחדת לשבת, שכן אמרו חז"ל (ברכות כ"א) שהיה ראוי לומר בהן י"ח ברכות, ורק משום כבוד השבת שלא להטריח תקנו שבע, משא"כ תפילת מוסף, עיקר מהותה מיוחדת לענין השבת". (שבת מלכתא ע"מ קסז)

נעריך ע"י מחבר "סדרת עבודת המועדים"